

обследования, дальнейшего их лечения и наблюдения для предупреждения негативных последствий таких нарушений.
Ключевые слова: дети, сердечно-сосудистая система, нарушения ритма и проводимости сердца.

Mantak G.I.

DIAGNOSIS OF ECG CHANGES IN CHILDREN ANY AGES WHO DIDN'T HAVE ANY PATHOLOGY OF CARDIOVASCULAR SYSTEM IN ANAMNESIS

Summary. In work main accidentally find out disturbances on ECG in children which don't have clinical signs of cardiovascular system are showed. Necessity of activity searches of changes on ECG-quiet with following their detailed interpretation with used modern methods of examinations, future their treatment and observation for notification of negative results these disturbances are showed.

Key words: children, the cardiovascular system, disturbances of rate and rhythm and conduction of the heart.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2012 р.

© Масік Н.П.

УДК: 616.24:577.161.2

Масік Н.П.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, кафедра внутрішньої медицини №2 (вул. Пирогова, 56. м. Вінниця, Україна 21018)

ВІТАМІН- D - ДЕФІЦИТ/НЕДОСТАТНІСТЬ У ХВОРИХ НА ХРОНІЧНІ ОБСТРУКТИВНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ

Резюме. Проведені дослідження дають підставу стверджувати, що порушення метаболізму кісткової тканини у хворих на ХОЗЛ, відбуваються на тлі дефіциту вітаміну D та підвищеного утворення паратиреоїдного гормону. Інтенсивність цих змін знаходиться в прямій залежності від віку хворих на ХОЗЛ та наявності шкідливих звичок.

Ключові слова: хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ), метаболізм кісткової тканини, дефіцит вітаміну D, остеопороз.

Вступ

Останні епідеміологічні і експериментальні дані показали, що низький рівень вітаміну D тісно пов'язаний з рівнем загальної смертності, серцево-судинними і онкологічними захворюваннями, артеріальною гіпертензією, ревматоїдним артритом, множинним склерозом, туберкульозом, метаболічним синдромом і цукровим діабетом [Плещева и др., 2012; Дудинская, Ткачева, 2012].

Існує три типи D-дефіциту: I тип обумовлений дефіцитом/недостатністю вітаміну D3, II - порушенням конвертації 25(OH)D в кальцитриол шляхом гідроксилювання 1 α - гідроксилазою у нирках; III тип пов'язаний зі зменшенням кількості рецепторів до вітаміну D [Fahrleitner et al., 2002]. Широка розповсюдженість таких рецепторів (VDR) в різних органах і тканинах обумовлює, крім основної функції, несkeletalні ефекти вітаміну D [Угай и др., 2012]. Так, вітамін D приймає участь в регуляції імунної, серцево-судинної, репродуктивної систем та інших [Dimeloe et al., 2010]. Проте робіт, присвячених вивченню впливу порушення метаболізму вітаміну D у пацієнтів з хронічними обструктивними захворюваннями легень (ХОЗЛ), не так багато. Узагальнюючи дані літератури про зв'язок вітаміну D з функціональними параметрами легень, можна дійти висновку про суперечливість таких результатів. Так, в дослідженні Gilbert з співавторами [2009] зниження рівня 25(OH)D було знайдене у 94% колишніх курців з ХОЗЛ старших 50 років. Показано, що паління збільшує вірогідність розвитку остеопенії і остеопорозу в 5,18 разів залежно від сту-

пеня тяжкості ХОЗЛ [Лемешевская и др., 2012]. Аналогічні результати продемонстровані при аналізі зв'язку між ОФВ1 і рівнем вітаміну D у тих, що палять, старше 60 років [Franco et al., 2009], [Shen et al., 2010]. Дещо відмінні дані отримали автори, які не виявили достовірної кореляції між рівнем 25(OH)D і зниженням ОФВ1 у курців з легкою і середньою тяжкістю ХОЗЛ [Kunisaki et al., 2011]. Іншими дослідженнями встановлений кореляційний зв'язок D- вітамінної недостатності/дефіциту і ступеня тяжкості (стадії) ХОЗЛ [Madsen et al., 2010] [Иванцова, 2010]. [Janssens et al., 2010], [Hughes, Norton, 2009], [Franco et al., 2009], [Black, Scragg, 2005]. Враховуючи вищенаведене, метою проведеного дослідження стало вивчення вітамін- D- статусу у хворих на ХОЗЛ.

Матеріали та методи

Для досягнення поставленої мети було проведено комплексне загально-клінічне обстеження 47 хворих на ХОЗЛ, які перебували на лікуванні в МКЛ ШМД Вінниці в осінньо-зимовий (вересень-грудень) період 2012 року. В дослідження були включені хворі, які відповідали наступним критеріям: госпіталізація в стаціонар по причині загострення ХОЗЛ; діагноз ХОЗЛ встановлений не менш ніж за 6 місяців до початку дослідження; вік >27 років; ОФВ1 < 80% від належного і ОФВ1/ФЖЄЛ < 70%; приріст ОФВ1 після інгаляції β 2-агоністом короткої дії менше 12% (<200 мл) у порівнянні з вихідними даними. Верифікація діагнозу ХОЗЛ базувалась на детальному анамнезі, результатах клініко-інструментального

обстеження та рентгенологічного дослідження органів грудної клітки. Стадія ХОЗЛ визначалась згідно наказу МОЗ України №128 від 19.03.2007 року "Про затвердження клінічних протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю "пульмонологія"", сформульованими в документі GOLD.

Критеріями виключення були наступні:

1) поєднані захворювання органів дихання (туберкульоз, бронхіальна астма, пневмонія, вади розвитку легень та ін.);

2) прийом системних глюкокортикоїдів протягом останніх 6 місяців до госпіталізації;

3) прийом препаратів кальцію та вітаміну D та таких, що впливають на їх метаболізм (антиконвульсанти, гепарин, анаболічні стероїди);

4) злоякісні новоутворення будь-якої локалізації;

5) захворювання паращитовидних залоз, у тому числі в анамнезі;

6) гострі чи хронічні запальні захворювання інших органів і систем в фазі загострення;

7) хронічна печінкова і ниркова недостатність;

8) зловживання алкоголем (більше еквіваленту 20 мл чистого етанолу на день);

9) рання менопауза (до 45 років) та замісна гормональна терапія статевими гормонами.

Середній вік хворих склав (53,59±12,83) років із масою (78,80±12,53) кг при зрості (170,54±7,84) см. Індекс маси тіла (ІМТ) був (27,17±4,07). Серед обстежених чоловіків було 27 (57,45%), жінок - 20 (42,55%). 24 (51,06%) пацієнти курили, індекс пачко/років у них становив (29,08±16,62). Всі хворі були розподілені на групи в залежності від віку та статі.

Усім обстеженим проводились дослідження: маркерів гормональної регуляції - інтактний паратиреоїдний гормон (ПТГ), вітамін D загальний (25-ОН вітамін D2 та 25-ОН вітамін D3). Дослідження проводили за допомогою електрохемилюмінесцентного методу на аналізаторі Eleksys 2010 (Roche Diagnostics, Німеччина) тест-системами cobas в лабораторії відділу клінічної фізіології і патології опорно-рухового апарату ДУ "Інститут геронтології імені Д.Ф. Чеботарьова НАМН України" (керівник відділу проф. В.В. Поворознюк). Даний метод на сьогодні є найбільш чутливим і дозволяє вимірювати концентрацію досліджуваної речовини в широкому діапазоні з високою точністю [Поворознюк та ін., 2011].

Статистичну обробку баз даних проводили за допомогою комп'ютерної програми Statistica 6.1.

Результати. Обговорення

Нами спостерігалось коливання рівнів маркерів гормональної регуляції в залежності від віку пацієнтів. Так, результати проведеного дослідження показали, що у всіх хворих на ХОЗЛ відмічався дефіцит вітаміну D, причому у 23,08% молодих пацієнтів була тяжка форма дефіциту. Серед хворих літнього віку тяжкий дефіцит вітаміну D діагностувався у 69,23% осіб, тоді як се-

Таблиця 1. Маркери гормональної регуляції кісткової тканини в залежності від віку хворих на ХОЗЛ (M±m).

Вікові групи	ПТГ (пг/мл)	Вітамін D (нмоль/л)
до 45 років n=13	33,15±7,67	30,04±9,57
45-59 років n=19	35,02±14,98	25,17±7,63
t p1	1,467 0,168	1,909 0,080
60-74 років n=13	35,03±12,4 *	24,28±11,78 *
t p2	5,050 0,0004	3,432 0,005
>75 років n=2	72,73±22,13 *	7,59±2,44 *
t p3	7,882 0,00001	7,243 0,00001

Примітки: 1) знаком * позначена вірогідна різниця в показниках в порівнянні з хворими на ХОЗЛ молодого віку (p<0,05); 2) p1 - достовірність різниці між групами молодих і зрілих людей; 3) p2 - достовірність різниці між групами молодих і людей літнього віку; 4) p3 - достовірність різниці між групами молодих і осіб старечого віку.

ред поважних людей - у 100% випадків (табл. 1). У чоловіків і жінок, хворих на ХОЗЛ, достовірної різниці в показниках вітаміну D не спостерігалось (p>0,05).

У хворих на ХОЗЛ літнього та старечого віку відмічається достовірне збільшення рівня ПТГ в порівнянні з контролем: від (33,15±7,67) пг/мл у пацієнтів молодого віку до (72,73±22,13) пг/мл - в старечому віці (p<0,05). Показник ПТГ зростав на 119,39% у людей старечого віку в порівнянні з молодими хворими на ХОЗЛ (p<0,0001) (табл. 1).

Визначення рівня ПТГ у чоловіків, хворих на ХОЗЛ, не виявило достовірної різниці в показниках при порівнянні з контрольною групою. Натомість, у жінок менопаузального віку виявлено достовірне (p<0,05) зменшення рівня ПТГ (32,41±0,47) пг/мл в порівнянні з контролем (36,12±0,463) пг/мл, чоловіками (37,06±15,11) пг/мл та жінками молодого віку (37,71±0,51) пг/мл (табл. 2). Внаслідок такого дисбалансу порушується регуляція рівня кальцію і фосфору в крові, змінюючи активність специфічних клітин в кістковій тканині і нирках [Беневоленская, 2003], [Митник, 2002], [Поворознюк, Григор'єва, 2005], [Ражинская, 1998].

Рівень ПТГ вищий за норму мали 4,26% хворих на ХОЗЛ, причому у 97,87% випадків - на тлі дефіциту вітаміну D. Цей факт можна розцінити як вторинний гіперпаратиреоз, що узгоджується з дослідженнями інших авторів [Поворознюк та ін., 2011] [Lips, 2001] [Gilbert et al., 2009] [Ершова, 2006]. Гіперпродукція ПТГ стимулює остеобласти, котрі активують трансформацію преостеокластів в остеокласти, що призводить до остеопенії і підвищенню ризику переломів [Ершова, 2006].

Враховуючи те, що вітамін D регулює необхідні рівні кальцію і фосфатів в крові для забезпечення мінерал-

Таблиця 2. Вміст паратиреоїдного гормону в залежності від статі хворих на ХОЗЛ (M±m).

Показник, шр вивчався	Контроль (n=22)	Чоловіки n=27	Жінки в менопаузі n=10	Молоді жінки n=10
ПТГ (пг/мл)	37,83±0,27	37,06± 15,11	32,41±0,47 *	37,71±0,51

Примітка: Знаком * позначена вірогідна різниця в показниках в порівнянні з контролем і чоловіками (p<0,05).

ізації КТ і процесів кісткового ремоделювання, тобто нормальної роботи остеобластів і остеокластів [Плещева і др., 2012], виявлений дефіцит 25(OH)D у хворих на ХОЗЛ підтверджує зміну активності цих клітин - зниження темпів формування КТ і підвищення її резорбції.

Нами зіставлені рівні маркерів в залежності від наявності причинних факторів ХОЗЛ, зокрема тютюнокуріння. Так, відмінностей в групах порівняння за показниками віку, тривалості захворювання, частоти загострень, рівнів вітаміну D не було (p>0,05). Достовірно відрізнялись лише значення ПТГ (p<0,001). Вміст ПТГ у курців становив (37,762±0,528) пг/мл, тоді як у некурящих - (34,387±0,530) пг/мл. Таким чином, виявлений надлишок ПТГ у курців може прискорювати опосередковану остеобластами активацію остеокластів, що призводить до активації резорбції КТ [Верткин і др., 2006; Казимирко і др., 2007].

Отже, у хворих на ХОЗЛ літнього та старечого віку в порівнянні з молодими особами спостерігається підвищення рівня паратиреоїдного гормону на тлі тяжкої форми дефіциту вітаміну D. Такі зміни показників кісткового метаболізму можуть бути обумовлені тим, що ПТГ, регулюючи активність і швидкість утворення остеокластів та остеобластів, кісткового колагену, посилює остеоліз за рахунок активації кісткової резорбції [Поворознюк, Григор'єва, 2005], [Рыбалко и др., 2011], [Morley et al., 2001]. В свою чергу, дефіцит вітаміну D, так само як і гіпоксія і гіперпродукція ПТГ, стимулюють активність остеокластів, з одного боку, і призводять до пригнічення синтезу колагену, з іншого [Ячник, 2012].

Виявлені порушення у пацієнтів похилого і старечого віку, на нашу думку, є результатом вікових змін внутрішніх органів, хронічного запального процесу в органах дихання та виснаженням депо вітаміну D внаслідок тривалого перебігу хвороби. Такий стан метаболізму, при якому виникає дестабілізація кальцій-регулюючих регуляторних систем, лежить в основі розвитку остеопорозу у хворих на ХОЗЛ.

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Перебіг ХОЗЛ відбувається на тлі дефіциту/недостатності вітаміну D, який діагностовано в 97,87% хворих, причому у 44,68% осіб виявлена тяжка форма дефіциту.

2. Розвиток D - дефіциту/недостатності залежить від віку пацієнтів із ХОЗЛ. Так, тяжка форма дефіциту вітаміну D діагностувалась у 69,23% осіб літнього віку і у 100% поважних людей, тоді як у молодих пацієнтів - у 23,08% випадків.

3. Встановлено коливання рівнів маркерів гормональної регуляції кісткового метаболізму в залежності від віку хворих. При підвищенні рівня паратгормону на 119,39% у людей старечого віку в порівнянні з молодими хворими на ХОЗЛ (p<0,0001) знижується вміст 25(OH)D.

Виявлений дефіцит/недостатність вітаміну D і підвищення рівня паратиреоїдного гормону у хворих на ХОЗЛ дає підставу стверджувати про порушений метаболізм кісткової тканини, що потребує подальших досліджень механізмів її моделювання.

Список літератури

- Беневоленская Л.И. Руководство по остеопорозу / Л.И. Беневоленская. - М.: БИНОМ. Лаборатория знаний. - 2003. - 524 с.
- Верткин А.Л. Распространенность факторов риска и клинических маркеров остеопороза в клинике внутренних болезней / А.Л. Верткин, А.В. Наумов, Е.В. Максименкова // Лечащий врач. - 2006. - № 2. - С. 69-72.
- Дудинская Е.Н. Роль витамина D в развитии артериальной гипертензии / Е.Н. Дудинская, О.Н. Ткачева // Кардиоваскулярная терапия и профилактика. - 2012. - № 11(3). - С. 77-81.
- Ершова О.Б. Факторы риска остеопороза / О.Б. Ершова // Проблемы остеологии. - 2006. - Т. 9, додаток. - С. 44.
- Иванцова Н.Л. Дефицит витамина D как "фактор отягощения" развития системной воспалительной реакции и иммунного дисбаланса у больных хроническим obstructивным заболеванием легких / Н.Л. Иванцова / Таврический медико-биологический вестник. - 2010. - Т. 13, № 4 (52). - С. 68-71.
- Казимирко В.К. Остеопороз: патогенез, клиника и лечение / В.К. Казимирко, В.Н. Коваленко, В.И. Мальцев. - Киев: МОРИОН, 2007. - 160 с.
- Лемешевская С. С. Факторы, влияющие на минеральную плотность кости у мужчин с хронической obstructивной болезнью легких / С.С. Лемешевская, А.П. Шепелькевич Н.А. Васильева // Электронный ресурс. - 2012. - Режим доступа: <http://www.bsmu.by/files/publikacii/terapia/3.pdf>
- Митник З.М. Вплив тривалого застосування препаратів кальцію і вітаміну D на мінеральний обмін у хворих на цироз печінки / З.М. Митник // Галицький лікарський вісник. - 2002. - Т. 9, № 1. - С. 61-63.
- Плещева А.В. Витамин D и метаболизм: факты, мифы и предубеждения / А.В. Плещева, Е.А. Пигарова, Л.К. Дзеранова // Ожирение и метаболизм. - 2012. - № 2. - С. 33-42.
- Дефіцит та недостатність вітаміну D у жителів України / [Поворознюк В.В., Балацька Н.І., Муц В.Я., Вдовіна О.А.] // Боль. Суставы. Позвоночник. - 2011. - № 4. - С. 5-13.
- Поворознюк В.В. Менопауза та остеопороз / В.В. Поворознюк, Н.В. Григор'єва // Мистецтво лікування. - 2005. - № 10. - С. 42-47.
- Ражинская Л. Я. Соли кальция в профилактике и лечении остеопороза / Л. Я. Ражинская // Остеопороз и остеопатии. - 1998. - № 1. - С. 43-45.
- Рыбалко Л.М. Роль остеоссоциирован-

- ных гормонов в патогенезе остеопороза у женщин / Л.М. Рыбалко, С.В. Зяблицев, О.В. Синяченко // Травма. - 2011. - Т. 12, № 1. - С. 11-15.
- Угай Л.Г. Витамин D и болезни органов дыхания: молекулярные и клинические аспекты / Л.Г. Угай, Е.А. Кочеткова, В.А. Невзорова // Дальневосточный медицинский журнал. - 2012. - № 3. - С. 115-120.
- Ячник А.И. Донатор оксида азота в терапии больных ХОЗЛ / А.И. Ячник // Укр. пульмонологічний журнал. - 2012. - № 2. - С. 33-34.
- Association of vitamin D binding protein variants with susceptibility to chronic obstructive pulmonary disease / L.H. Shen, X.M. Zhang, D.J. Su [et al.] // J. Int. Med. Res. - 2010. - Vol. 38, № 3. - P. 1093-1098.
- Black P.N. Relationship between serum 25-hydroxyvitamin d and pulmonary function in the third national health and nutrition examination survey / P.N. Black, R. Scragg // Chest. - 2005. - Vol. 128. - P. 3792-3798.
- Chronic obstructive pulmonary disease is associated with osteoporosis and low levels of vitamin D / C.B. Franco, G. Paz-Filho, P.E. Gomes [et al.] // Osteoporosis Int. - 2009. - Vol. 20, № 11. - P. 1881-1887.
- Gilbert C.R. Vitamin D deficiency and chronic lung disease / C.R. Gilbert, S.M. Arum, C.M. Smith // Can Respir. J. - 2009. - Vol. 16, № 3. - P. 75-80.
- Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease (GOLD)/Global strategy for diagnosis, management and prevention of obstructive pulmonary disease [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.goldcopd.org/uploads/users/files/COLD_Report_2011_Feb21.pdf.
- Hughes D.A. Vitamin D and respiratory health [Text] / D.A. Hughes, R. Norton // Clinical and Experimental Immunology. - 2009. - Vol. 158, № 3. - P. 20-25.
- Lips P. Vitamin D Deficiency and Secondary Hyperparathyroidism in the Elderly: Consequences for Bone Loss and Fractures and Therapeutic Implications / P. Lips // Endocrine Reviews. - 2001. - Vol. 22. - P. 477-501.
- Madsen H. Screening, prevention and treatment of osteoporosis in patients with chronic obstructive pulmonary disease - a population based database study / H. Madsen, K. Brixen, J. Hallas // Clin Respir J. - 2010. - Vol. 4, № 1. - P. 22-29.
- Morley P. Parathyroid hormone: an anabolic treatment for osteoporosis [Text] / P. Morley, J.F. Whitfield, G.E. Willick // Curr. Pharm. - 2001. - Vol. 7(8). - P. 671-687.
- Regulatory T cells, inflammation and the allergic response: the role of glucocorticoids and vitamin D [Text] / S. Dimeloe, A. Nanzer, K. Ryanna [et al.] // J Steroid. Biochem. Mol. Biol. - 2010. - Vol. 120. - P. 86-95.
- Vitamin D deficiency and secondary hyperparathyroidism are common complications in patients with peripheral arterial disease / A. Fahrleitner, H. Dobnig, A. Oberosterer [et al.] // J. Gen. Int. Med. - 2002. - Vol. 17. - P. 663-669.
- Vitamin D deficiency is highly prevalent in COPD and correlates with variants in the vitamin D-binding gene [Text] / W. Janssens, R. Bouillon, B. Claes [et al.] // Thorax. - 2010. - Vol. 65. - P. 215-220.
- Vitamin D status and longitudinal lung function decline in the Lung Health Study [Text] / K.M. Kunisaki, D.E. Niewoehner, R.J. Singh [et al.] // Eur. Respir. J. - 2011. - Vol. 37, № 2. - P. 238-243.

Масик Н.П.

ВИТАМИН-D - ДЕФИЦИТ/НЕДОСТАТОЧНОСТЬ У БОЛЬНЫХ ХРОНИЧЕСКИМИ ОБСТРУКТИВНЫМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ ЛЕГКИХ

Резюме. Проведенные исследования дают основание утверждать, что нарушение метаболизма костной ткани у больных ХОЗЛ, происходят на фоне дефицита витамина D и повышенного образования паратиреоидного гормона. Интенсивность этих изменений находится в прямой зависимости от возраста больных ХОЗЛ и наличия вредных привычек.

Ключевые слова: хроническое обструктивное заболевание легких (ХОЗЛ), метаболизм костной ткани, дефицит витамина D, остеопороз.

Masik N.P.

VITAMIN-D - DEFICIENCY/INSUFFICIENCY IN PATIENS WITH CHRONIC OBSTRUCTIVE PULMONARY DISEASES

Summary. The data of present study have provided evidence to assert that bone metabolism impairment in COPD patients are characterized by a vitamin D deficiency and suppression parathyroid hormone synthesis. The intensity of these changes has a direct correlation to the age of patients with COPD and the presence of harmful habits.

Key words: chronic obstructive pulmonary disease (COPD), bone metabolism, vitamin D, osteoporosis.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2012р.

© Лисенко Д.А., Данилюк І.І., Сергеев С.В.

УДК: 616.155.194-581:614.253.8-008.1

Лисенко Д.А.*, **Данилюк І.І.***, **Сергеев С.В.***

*Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, кафедра внутрішніх хвороб №2 (курс гематології) (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018); *Вінницька обласна лікарня ім. М.І. Пирогова, гематологічне відділення (вул. Пирогова, 54, м. Вінниця, Україна, 21018); ©Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, кафедра фармації (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

ГЕНДЕРНІ ТА ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ АНЕМІЇ НА ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ХВОРИХ НА ХРОНІЧНІ МІЕЛОПРОЛІФЕРАТИВНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

Резюме. В статті представлені результати дослідження впливу анемії на показники якості життя у хворих на хронічні мієлопроліферативні захворювання відносно вікових та гендерних особливостей. Встановлено, що суттєвіше анемія по-